

**Valter MEMISHA**

## **FJALËFORMIMI NË FJALORËT GJUHË E HUAJ – SHQIPE SI PROCES PASURUES I LEKSIKUT TË SHQIPES**

Shqipja në ditët e sotme, duke ndjekur proceset e hovshme të zhvillimit të shoqërisë shqiptare, e ka rritur ndjeshëm fondin e vet leksikor. Burimet, rrugët e mjetet e kësaj rritjeje, e cila del si proces pasurimi, tashmë janë të njohura. Në këtë punim jemi ndaluar në hapësirat e mundësitë që kanë fjalorët dygjuhësh në këtë proces e më konkretisht në fjalëkrijimin në fjalorët dygjuhësh, në të cilët shqipja del si gjuhë e dytë.

Ky proces fjalëkrijues dhe pasurues ka disa kushtëzime:

a. Formimi i fjalëve të reja varet jo pak ***nga vëllimi i fjalorit dygjuhësh***. Ai varet nga numri i fjalëve që ndërtojnë fjalësin e gjuhës së parë dhe me të cilin përballet fjalësi i leksikut të shqipes. Sa më i vëllimshëm të jetë ky fjalor (sa më i madh të jetë numri i njësive që ai pasqyron), qoftë si fjalor i përgjithshëm, qoftë si fjalor tematik apo terminologjik, për t’iu përgjigjur këtij vëllimi, në shqipe lind domosdoshmëria që, krahas fondit ekzistues të fjalëve e termave, të krijojë pashmangshëm edhe njësi të reja. Fjalorët dygjuhësh të tipit të madh, të hartuar në shekullin XXI, nga të cilët shqipja ka disa në përdorim, janë një minierë e vërtetë pasurimi për fondin leksikor të gjuhës sonë e sidomos të leksikut të saj normativ.

b. Procesi pasurues i leksikut të shqipes gjatë e përmes hartimit të një fjalori dygjuhësh ka ***kushtëzim historik***. Tradita jonë leksikografike nuk nënkupton thjesht një spektër fjalorësh njëgjuhësh e dy- a shumëgjuhësh, praninë në përdorim të veprave, të cilat për të realizuar në radhë të parë ***funksionin***

*informues*, bëhen dhe regjistruese të gjendjeve leksikore në prerje të caktuara kohore (zakonisht referojnë te gjendja leksikore e kohës kur hartohen). Në vite, nevojat e komunikimit gjuhësor kanë kërkuar dhe mundësuar dukshëm hartimin e fjalorëve dygjuhësh, me shqipen si gjuhë të dytë. Është fakt se leksikografia shqipe nuk i ka fillesat e veta me një fjalor shpjegues njëgjuhësh (shqip), por me një fjalor dygjuhësh, me *Fjalorin latinisht-shqip*, të Frang Bardhit, botuar në vitin 1635. Për rreth 400 vjet shqipes i është dashur që, në procesin e hartimit të fjalorëve dygjuhësh, të përballë sistemin e vet leksikor me atë të gjuhës së parë në fjalorin e dhënë, një proces që krejt natyrshëm është shoqëruar me krijimin gjithnjë në rritje të hapësirave për pasurimin me fjalë të ndryshme, sidomos me ato të leksikut dituror e jo vetëm. Krahاسimi, madje edhe mekanik, i veprave / i fjalorëve që ka gjuha jonë në fondin e vet leksikografik e tregojnë këtë proces pasurues.

c. Fjalorët dygjuhësh të hartuar këta 50 vjetët e fundit, edhe kur shqipja është gjuhë e parë, edhe kur është gjuhë e dytë, përgjithësisht **zbatojnë normën leksikore e atë semantike të shqipes standarde**. Këtu mund të përmendim dhe ndonjë fjalor, si *Fjalori shqip-anglisht*, hartuar nga Leonard Njumarku<sup>1</sup>, me rreth 72.000 lema, i cili ka përfshirë deri në 30 % të makrostrukturës, si zëra të veçantë leksikografikë, *variante fonetike dhe dialektore fjalësh e njësisish frazeologjike*, me mëtimin se në duart e lexuesit / përkthyesit anglishtfolës (mund) të bien tekste shqipe që shkruhen a janë shkruar edhe në dialekt apo, kohërisht, para se të ndodhte procesi i kodifikimit të shqipes (1972). Hovin më të madh procesi hartues i fjalorëve në fjalë e ka njohur pas viteve ‘70 të shekullit të kaluar dhe kulmoi këta dy-tre dhjetëvjeçarët e fundit. Dhe leksiku i shqipes ka qenë shumë i hapur në këtë drejtim dhe pranohet se, përgjithësisht, ai ka thithur fjalëkrijimet e reja që janë farkuar sipas normave drejtshkrimore e fjalëformuese në fuqi<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> L. Newmark, *Albanian English Dictionary / Fjalor Shqip – Anglisht*, Albin, Tiranë, 2000.

<sup>2</sup> Themi “përgjithësisht”, sepse institucionalisht ky proces nuk është ndjekur në vazhdimësi me kujdes dhe regjistrimi i njësive të ardhura

Studiuesi Xhevat Lloshi vëren me të drejtë se “Shtirja dhe ngulitja e normës sjell ngadalësimin e ndryshimeve strukturore të gjuhës, sidomos në fonetikë e në morfologjinë e eptimit. Por ndryshimet në leksik, në fjalëformim, në semantikë dhe në sintaksë që dalin së shumti si ndryshime pasurimi, janë rritur ndjeshëm.”<sup>3</sup> Fjalorët e vërtetojnë këtë. Pa dalë nga objekti i kumtimit, duhet të theksojmë se krejt natyrshëm për leksikografinë tonë dygjuhëshe vendin parësor e zënë fjalorët gjuhë e huaj – gjuhë shqipe. Nevojat e komunikimit e trysnojnë këtë lloj leksikografie dhe vërehet një dukuri interesante në proces hartues: shumë autorë, që kanë hartuar fjalorë *gjuhë e huaj – shqip*, kanë hartuar dhe fjalorë *shqip – gjuhë e huaj*.

Në qoftë se këta autorë kanë hartuar fillimisht një fjalor gjuhë e huaj – shqip, kur hartojnë një fjalor shqip – gjuhë e huaj (këtu kemi parasysh që gjuha e huaj është e njëjta, f.v., fjalor anglisht-shqip dhe fjalor shqip-anglisht etj.), dhe nëse vëllimisht vepra janë afërsisht të njëjta, fjalësi i shqipes reflekton gati-gati atë që ka zënë vend në veprën e krijuar më parë. Kështu po përmendim këtu veçanërisht *Fjalorin shqip – anglisht* të P. Qeskut, me rreth 170.000 njësi<sup>4</sup>. Pa hyrë në analiza të hollësishme të shtresave të njërive që krijojnë fjalësin (makrostrukturën e veprës), aty vërehet se njësitë e krijuara apo të futura nga burime të tjera ligjërimore në Fjalorin anglisht –

---

rishtazi nuk është bërë gjithmonë sistematikisht. Është fakt se gjurmimi i tyre ka qenë së shumti subjektiv. Madje moshartimi (moshartimi) ende i një fjalori të madh të shqipes, normativ apo thesar “thesaurus”, është një shkak jo pa peshë. Procesi i hartimit të një veprë të tillë do të kërkonte patjetër gjurmimin dhe regjistrimin edhe të pasurisë leksiko-semantike, të krijuar në fjalorët dygjuhësh (duhet të pohojmë këtu se puna hartuese për një vepër me rreth 100.000 njësi leksikore e frazeologjike me karakter normativ tashmë është në proces dhe në vitin e dytë të realizimit).

<sup>3</sup> Xh. Lloshi, “Tipare të sistemit stilistik në gjuhën shqipe”, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe*, III, Tiranë, 1989, f. 230.

<sup>4</sup> P. Qesku, *Fjalor shqip – anglisht*, me mbi 170.000, EDFA, Tiranë, 2013.

shqip (me rreth 120.000 fjalë e 600.000 shembuj e idioma) kanë zënë vend gjerësisht.

d. Shqipja sot **është e hapur ndaj proceseve huazuese** dhe kjo duket më shumë se kudo në fjalorët dygjuhësh. Si gjuhë me leksik të vogël (kushtëzuar nga faktorë të shumtë historikë, shoqërorë, gjeografikë, kulturorë etj.), ajo përballë gjuhëve që kanë leksik të pasur (si gjuhë të popujve të mëdhenj apo me histori shkrimi të hershëm, deri në disa mijërvjeçarë), gjendet në pozita të një relativizmi gjuhësor. Për të sjellë fjalët gjegjëse në shqip hartuesve të një vepre leksikografike të tipit në fjalë u krijohen tri hapësira: të gjejnë barasvlerësin që shqipja ka në përdorim, të huazojë fjalë, sidomos terma si ndërkombëtarizma, të kalkojnë. Këtu është gjallëruar ndjeshëm procesi i krijimit të kuazihuazimeve, kur njësitë në fjalorë jepen në çerdhe sistimore paradigmatiche fjalëformuese, duke krijuar fjalë të reja me temë fjalëformuese një huazim dhe me ndajshesa të shqipes. Këto lloj formimesh (të tipit *print*, *printoj*, *printues*, *i printuar*, *i printueshëm* / *virus*, *virusoj*, *virusues*, *i virusuar*, *i virusueshëm* / *spital*, *spitalizoj*, *spitalizues*, *i spitalizuar*, *i spitalizueshëm* / *kateterizoj*, *kateterizim*, *kateterizues*, *kateterizuar* (i, e) / *diagramoj* ( e *paraqes si diagram*), *diagramim*, *diagramues*, *diagramuar* (i, e) / *karamboloj*, *karambolohem*, *karambolim*, *karamboluar* (i, e), *karambolues* etj., por dhe derivatat prej tyre si një proces i një shkalle të mëtejshme të tipit *virusim*, *viruëshmëri* etj., janë shtuar ndjeshëm dhe fjalorët janë një nga burimet që hedhin në përdorim të tilla njësi apo grupe paradigmatiche.

e. Procesi pasurues i leksikut të shqipes gjatë e përmes hartimit të një fjalori dygjuhësh kushtëzohet edhe **nga aftësia dhe mundësia e procesit krijues të gjuhës që është gjuhë e dytë**, në rastin tonë të gjuhës shqipe. Aftësia e saj krijuese e vitalizuese vërtetësohet në leksik dhe në fjalorët e saj, i cili bëhen shprehës i drejtpërdrejtë i funksionimit, i zhvillimit dhe i pasurimit të tij të hovshëm. Shqipja, siç është vërejtur është një nga gjuhët me mënyra e tipa fjalëformimi shumë prodhimtare, duke vënë në punë mjetet e shumta fjalëformuese (mjafton të përmendim këtu prejardhjen me parashtesim dhe prapashtesim /

rreth 70 parashtesa dhe mbi 170 prapashtesa, përbërjen që sot është shumë produktive, ndërrimin e kategorisë leksikogramatikore / për të cilën po përmend vetëm kalimin nga emra vepruesi në mbiemra me këtë kuptim).

Ne për arsye pune kemi punuar me shumë fjalorë dygjuhësh. Nga vëzhgimet e bëra vërejmë me kënaqësi se gati në të gjithë fjalorët, pavarësisht nga vëllimi i tyre, sjellin fjalë të reja të krijuara sipas këtyre mënyrave, pavarësisht se prurjet më të mëdha i ndeshim te fjalorët e tipit të madh. Këtu do të përmendnim vepra, si: Ali Dhrimo, *Fjalor gjermanisht – shqip*, 2 vëllime (me 82.000 fjalë), 1996 (botuar në Gjermani); P. Qesku, *Fjalor anglisht – shqip*, Tiranë, 2002 (me 120.000 fjalë); Abedin Preza, Ervin Preza, *Fjalor italisht – shqip*, Tiranë, 2010 (me 75.000 fjalë) etj., të cilët, përgjithësisht, kanë përballuar leksikun normativ të shqipes (pasqyruar zakonisht në fjalorët e saj shpjegues normativë, ndër të cilët me numrin më të madh të fjalëve është *Fjalori i gjuhës shqipe*, Tiranë, 2006, me 53.000 njësi leksikore e frazeologjike) dhe kanë plotësuar zbrazëtitë e krijuara me njësi të krijuara rishtazi, me njësi të futura në përdorim nga fjalët që gjallojnë në ligjërimet e shkruara a të folura të shqipes, si dhe me huazime.

f. Krijimi i fjalëve të reja shqipe në fjalorët dygjuhësh varet ndjeshëm **nga aftësia e profesionalizmi i hartuesit të veprës**. Ne vërejmë me kënaqësi se 30 vjetët e fundit janë hartuar vepra leksikografike të këtij lloji, të arrira e të mirëpritura nga përdoruesi i specializuar, por dhe ai i zakonshëm, ashtu, si janë hartuar dhe vepra që lënë shumë për të dëshiruar. Me të drejtë A. Dhrimo pohonte se “ka shumë autorë fjalorësh dygjuhësh, të cilët fatkeqësisht nuk kanë asnjë formim gjuhësor dhe, gjithë duke u dërrmuar në punë e gjithë duke dhënë njëfarë ndihmese për njohjen e gjuhëve të huaja ndër ne, nuk bëjnë kurrfarë pune kërkimore a krijuese, por bëjnë thjesht përkthim, disa herë edhe të keq, fjalorësh të gatshëm. Duke mos pasur njohuri filologjike as për shqipen, as për gjuhën e huaj përkatëse, duke mos njohur fare teorinë, as të gjuhës e të gjuhësisë në përgjithësi, as të leksikografisë në veçanti, duke mos dalluar dot, fjala vjen, deri edhe kufirin midis sinonimeve dhe kuptimeve të tjera të fjalës,

ose përdorimin e drejtpërdrejtë të fjalës nga përdorimi figurativ i saj, shprehjet e qëndrueshme nga ndërtimet e lira, duke mos dalluar dot madje ndajfoljet nga mbiemrat etj.”<sup>5</sup>

Pavarësisht nga mangësitë dhe të metat e ndryshme, sot vërejmë me kënaqësi se janë hartuar vepra të arrira leksikografike dygjuhëshe të shqipes, kryer nga leksikografë që kanë mbaruar gjuhët e huaja dhe që kanë punuar e punojnë me fjalën shqipe në forma e mënyra të ndryshme, përgjithësisht si pedagogë universiteti, por jo patjetër si të tillë. Në këta fjalorë, përballë fjalës së gjuhës së parë, hartuesi profesionist vendos fjalë që i merr nga një spektër i gjerë burimesh. Por në të tillë fjalorë, hartuesi krijon vetë shumë fjalë dhe formimi fiton vlera dhe përparësi, nëse ato farkohen sipas gjedheve që ka në veprim vetë shqipja duke krijuar. Por në fjalorë vijnë shumë fjalë që hartuesi i formuar i qëmton me kujdes nga disa burime të tjera, duke sjellë ndihmesë në ngritjen e statusit të fjalëve të ndryshme e duke i përfshira ato në leksikun e shqipes standarde. Sepse, siç thekson prof. Androkli Kostallari, “*Struktura leksikore dhe ajo fjalëformuese* janë strukturat më të hapura dhe më dinamike të gjuhës sonë letrare kombëtare. Ato vazhdojnë të thithin pa ndërprerje vlerat më të mira që rihen në gjuhën e folur të popullit dhe po zbulohen e hidhen në përdorim nga shkenca gjuhësore, nga letërsia artistike e mësimore-shkencore, nga publicistika etj., pavarësisht se nga cili burim areal vijnë ato, mjafton që t’i sjellin diçka të re fjalorit të gjuhës letrare dhe të thellojnë pastërtinë e saj, d.m.th. të ndihmojnë në kombëtarizimin e mëtejshëm të saj.”<sup>6</sup>

Kjo nuk vërehet vetëm te fjalorët në të cilët leksiku i shqipes përballët me leksikun e një gjuhe indoevropiane, por dhe me gjerë, edhe me leksikun e një gjuhe të një familjeje tjetër gjuhësore (d.m.th. jo indoevropiane). Kështu, po

<sup>5</sup> A. Dhrimo, “Probleme teorike dhe praktike për hartimin e fjalorëve dygjuhësh”, *Leksikografia shqipe – trashëgimi dhe perspektivë*, Tiranë, 2005, f. 235.

<sup>6</sup> A. Kostallari, “Mbi disa drejtime të përsosjes së sistemit e të strukturës së gjuhës sonë letrare”, *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe*, III, Tiranë, 1989, f. 55-56.

përmendim në përballjen e leksikut të shqipes me atë të hungarishtes në *Fjalorin hungarisht - shqip*, hartuar nga Vangjel Trifon Kasapi, Botimet “Vllamasi”. Prej tij kemi shkëputur disa njësi që nuk kanë zënë vend në fjalorët shpjegues normativë të shqipes, të botuar deri tani, njësi, një pjesë e të cilave janë krijuar nga hartuesi i veprës dhe një pjesë të futura në fjalor prej tij nga leksiku në përdorim i shqipes, si *bazueshmëri, ëndërrsjellës, ëndërrprurës, gërgëritës, i gjuajtshëm, hundëzon (flet me hundë), llapashitës, mirëkuptimor, i pafashuar, i pafërkuar, i pafirmosur, pandryshueshmëri, i shformueshëm, i rregullueshëm, zgjedharë (zoodiak)* etj.<sup>7</sup>

g. Procesi krijueso-pasurues në leksikon e shqipes përmes fjalorëve dygjuhësh kushtëzohet ndjeshëm dhe ***nga struktura e ndërtimit të fjalorit, e më konkretisht nga simetria e sistemësia e ndërtimit të fjalësit të gjuhës dhënëse***. Fjalorët e çdo tipi, por sidomos tipit të madh, me gjuhën e huaj të parë, të hartuar nga leksikografë dhe nga shtëpi botuese leksikografike të konsoliduara, dhe tek të cilët mbështetet hartuesi i një fjalori gjuhë e huaj - shqip, përdalohen për pasqyrimin jorastësor të leksikut, nuk japin si zëra fjalë të veçuara, por *klasa fjalësh e vargje leksikore-fjalëformuese*. Kjo trysnon që dhe për fjalësin e shqipes të kemi një përballje simetrike, duke kryer kështu “*një zgjerim dhe zhvillim organik të strukturës leksikore, në radhë të parë me mjetet e shqipes*”<sup>8</sup>. Në fjalorët që kemi shfrytëzuar vërtetohet se ky proces zbulon dhe vënien në veprim të mundësive të mëdha potenciale të sistemit fjalëformues të gjuhës sonë amtare. Me të drejtë Xh. Lloshi shkruan se “Në fjalëformim janë bërë shumë pjellore disa gjedhe, të cilat përfshijnë temat e një tipi. Është një fjalëformim që merr natyrë

---

<sup>7</sup> Kasapi, V. T. *Fjalori hungarisht shqip*, Botimet “Vllamasi” (Vepra është pa vit botimi, por sipas gjithë gjasash, mund të jetë botuar rreth vitit 2010).

<sup>8</sup> A. Kostallari, “Mbi disa drejtime të përsosjes së sistemit e të strukturës së gjuhës sonë letrare”, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe*, III, Tiranë, 1989, f. 55-56.

morfologjike, ndërtimi i vargut të fjalëve bëhet i njëjtë me ndërtimin e trajtave të tyre gramatikore.”<sup>9</sup>

Në ilustrim të këtij pohimi i këtij studiuesi po përmendim më poshtë një grup paradigmantik të emrave abstraktë, të formuar nga një mbiemër me **-shëm**, shkëputur nga vepra *Fjalor anglisht - shqip*, 2002, hartuar nga P. Qesku, si acidshmëri,-a; admirueshmëri,-a; adhurueshmëri,-a; analizueshmëri,-a; bashkueshmëri,-a; caktueshmëri,-a; cergueshmëri,-a; çmueshmëri,-a; dëshirueshmëri,-a; disponueshmëri,-a; dygjinishmëri,-a; dyvlershmëri,-a; jashtëligjshmëri,-a; hetueshmëri,-a; hipnotizueshmëri,-a; kërcënueshmëri,-a; këshillueshmëri,-a; klasifikueshmëri,-a; korruptueshmëri,-a; manovrueshmëri,-a; matshmëri,-a; mënjanueshmëri,-a; mjaftueshmëri,-a; modifikueshmëri,-a; notueshmëri,-a; njehsueshmëri,-a; paçmueshmëri,-a; pamatshmëri,-a; pakushtëzueshmëri,-a; pamanovrueshmëri,-a; pangatërrueshmëri,-a; pavullnetshmëri,-a; pazëshmëri,-a; perceptueshmëri,-a; pangopshmëri,-a; pashlyeshmëri,-a; pashoqërueshmëri,-a; pavullnetshmëri,-a; pazëshmëri,- a; perceptueshmëri,-a; pashkueshmëri,-a; pashlyeshmëri,-a; pëlqyeshmëri,-a; përafrueshmëri,-a; përdorshmëri,-a; përhershmëri,-a; përmirësueshmëri,-a; përthithshmëri,-a; punueshmëri,-a; përvetësueshmëri,-a; pluskueshmëri,-a; pranueshmëri,-a; shoqërueshmëri,-a; shpjegueshmëri,-a; shtueshmëri,-a; transmetueshmëri,-a; ushqyueshmëri,-a; vlerësueshmëri,-a; volitshmëri,-a; zgjerueshmëri,-a etj.<sup>10</sup>

Gjithashtu, nga ky *Fjalor* mund të vazhdonim të sillnim edhe formime të tjera, në të cilat mund të vërehen edhe temat fjalëformuese të një tipi, por edhe ndajshesat e specializuara. Po ilustrojmë shkarazi me formimet ndajfoljore me **-(i)sht** nga

<sup>9</sup> Xh. Lloshi, “Tipare të sistemit stilistik në gjuhën shqipe”, *Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe*, III, Tiranë, 1989, f. 230.

<sup>10</sup> P. Qesku, *Fjalor anglisht – shqip*, me 120.000 fjalë, 600.000 shembuj e idioma, Tiranë, 2002.

emrat abstraktë të formuar me ndajshtesat **-(ë)ri, -(ë)si, -i**, si *anormalisht, druajtësisht, përshtatshmërisht* etj.<sup>11</sup>

h. Vëmendjen tonë në këtë proces pasurues dhe që është çështje qendrore dhe për teorinë e standardit e tërheqin ***marrëdhëniet e gjuhës së folur me shumicën dërrmuese të këtyre formimeve*** që i përkasin gjuhës së shkruar dhe, më drejtpërdrejt, leksikut të saj abstrakt dhe dituror. Është e domosdoshme që procesi fjalëkrijues në veprat në fjalë (*në fjalorët gjuhë e huaj – shqip*) nuk duhet të kthehet në qëllim në vetvete. Ai duhet të përcaktohet dhe nga prirja, nga mundësia dhe nga realiteti i përthithjes së fjalës së (sapo)krijuar prej përdoruesit e përdorimit. Përparimi kulturor i shoqërisë sonë, që shpërfaqet në forma nga të larmishmet (ndër të tjera, në botimet e shumta, në mediet e shumta pamore e dëgjimore, në ndjekjen masive të shkollave të larta etj.), e mundëson ndjeshëm kontaktin e folësve me pasurinë leksikore të shqipes, të formuar si trysni nga përballja me fjalën e një gjuhe tjetër përmes hartimit të fjalorëve dygjuhësh. Këtu fiton përparësi ***përzgjedhja e njësive***, që kushtëzohet ndjeshëm nga formimi gjuhësor e kulturor i përdoruesit, nga njohja prej tij e strukturës leksikore, semantike e stilistikore të shqipes. Kjo do të krijonte mundësi që askush, përmes përdorimit të fjalëve të krijuara në procesin e punës hartuese leksikografike *gjuhë e huaj - gjuhë shqipe* të mos i ndihë krijimit të diglosive të panevojshme jofunkionale. Njësitë duhet të jenë të mirëfarkuara dhe në përputhje me gjedhet e shqipes, sidomos me atë të shqipes popullore dhe ato bëhen shpejt pjesë organike e leksikut mbarëkombëtar. Trashëgimia leksikografike e ka treguar këtë.

j. Leksiku i shqipes, ashtu si leksiku i çdo gjuhe, përbëhet nga dy grupe të mëdha njësish, ***nga fjalët terma*** dhe ***nga fjalët jo terma***. Në këtë punim të shkurtër, që mbetet në kuadrin e një kumtese dhe jo të një artikulli të plotë studimor, siç u pa deri tani, për të ilustruar parashtrimet tona, së shumti jemi ndalur në *Fjalorin anglisht – shqip*, 2002, me 120.000 fjalë, 600.000 shembuj e idioma, hartuar nga P. Qesku, duke u përqendruar

---

<sup>11</sup> P. Qesku, *Fjalor anglisht – shqip*, vep. cit.

thjesht në rrafshin paraqitës dhe duke mos folur analizuar saktësinë e përpikërinë leksiko-semantike të barasvlerësve shqip të fjalëve të anglishtes, pra pa bërë analiza përmes **metodës leksikore kontrastive**. Ne kemi bërë vjelje të fjalëpasfjalshme nga ky fjalor dhe vërejmë se njësitë që nuk i gjejmë në fjalorët të mëparshëm janë me mijëra, duke krijuar, në këtë mënyrë, një burim të rëndësishëm vjeljeje dhe për vetë praktikën leksikografike njëgjuhëshe e më konkretisht për fjalorin e madh normativ të gjuhës sonë, që kemi në proces hartimi. Autori i veprës ka bërë një punë të vlerësueshme dhe fjalori hedh në përdorim njësi që e pasurojnë mirëfilli leksikun normativ të shqipes standarde, duke treguar formimin e tij, por në radhë të para forcën krijuese të gjuhës sonë.

Në vijim po japim për të dy grupet paradigmatiche (fjalë dhe terma) disa njësi (si formime të reja apo si hedhje në përdorim përmes veprës të fjalëkrijimeve që shqipja ka në përdorim sot, por të pahartuara prej këtij autori, i cili ka meritën e pakundërshtueshme që ka ditur t'i qëmtojë e t'i shtjerë në fjalor.

a. Njësi **fjalë** (në këtë nëngrup gjejmë shumë fjalëformime të reja nga autori i fjalorit, shpesh dhe si ndërtime kalkore, por gjithnjë sipas ligjeve fjalëformuese të shqipes): *bletërritje, drogëpërdorues, dushkajë, dykulturësi, dykulturor, dyshtetëror, dyvlershmëri, dhembjematës engjëllizoj, engjëllohet, engjëllizim, i engjëllizuar, engjëllues, frymorësi, fytyrëzbuluar, gruavrasës, gushëzbuluar, hipnotizueshmëri, hudhëror, kashtrojë, këndorësi, kërcimbrotëse, krahëpërveshur, krahëzbuluar, kumtdërgues, kumtdhënës, kumtmarrës, kundërdjersë, kundërngrirës, lëmshëdhënie, libërdashës, mosmirësjele, ndërluftësi, nyjëtesë, parapërmendur (i, e), rrahaderës, vetëshkatarërim, vetëshkatërruar (i, e), zemërftohtësi etj.*

b. Grupi i dytë përfshin **terma**. Hartuesi i Fjalorit, P. Qesku, ka ditur të sjellë shumë terma ndërkombëtarë (ne nuk i kemi mëshuar këtij nëngrupi), si dhe terma të shqipëruar. Më poshtë po sjellim dy nëngrupe termash të grupuar sipas strukturës:

b. 1. terma të thjeshtë: *aluminmbajtës min., audiolibër inf., bakterngrënës bot., mjek. baktervrasës bot., mjek., dylugësi fiz.,*

dymysëti fiz., dyvatëror (bifokal-e) fiz., gojëzim ndërt., gjuhëzim ndërt., kupëzim tek., kundëracidshmëri kim., libërkaletë inf., minashpërthyesë usht., ndajthithshëm kim, fiz., nyjësë mek., paraadoleshencë psik., pikëprerje mat., prehnajë / shtresë gjeol., thartimatës kim. etj.

b. 2. togfjalësja antilopë hundëlar me zool., automobil amfib trans., bar abortues mjek., fajkua bishtgjatë zool., inteligjencë artificiale inf., kartë magnetike bank., kastravec deti bot., kënaqësi fizike psik., kënaqësi seksuale psik., kënaqësi trupore psik., korridor ajror av., kujtesë artificiale inf., peshkaqeni blu zool., peshkaqeni i kaltër zool., lulja e pavdekësisë bot., personalitet i dyfishtë psik., portokall lëngkuq bot., stuhi magnetike fiz., shpërhapje magnetike fiz., trafik ajror av., ujë mbretëror kim., urë ajrore av. etj.

Edhe nga kaq sa parashtruam, vërehet ndihmesa dhe roli i madh ndihmëtar i fjalorëve dygjuhësh, ku shqipja del si gjuhë e dytë, për pasurimin e leksikut të shqipes së sotme.

## BIBLIOGRAFI

Dhrimo, A. “Probleme teorike dhe praktike për hartimin e fjalorëve dygjuhësh”, *Leksikografia shqipe - trashëgimi dhe perspektivë*, Tiranë, 2005.

Kasapi, V. T. *Fjalori hungarisht shqip*, Botimet “Vllamasi”.

Kostallari, A. “Mbi disa drejtime të përsosjes së sistemit e të strukturës së gjuhës sonë letrare”, *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe*, III, Tiranë, 1989.

Lloshi, Xh. “Tipare të sistemit stilistik në gjuhën shqipe”, *Studime mbi leksikun dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe*, III, Tiranë, 1989.

Newmark, L. *Albanian English Dictionary / Fjalor Shqip – Anglisht*, Albin, Tiranë, 2000.

Qesku, P. *Fjalor anglisht – shqip*, me 120.000 fjalë, 600.000 shembuj e idioma, Tiranë, 2002.

Qesku, P. *Fjalor shqip – anglisht*, me mbi 170.000, EDFA, Tiranë, 2013.

